

GEORGE GORDON BYRON

MANFRÉD. BÁSEŇ DRAMATICKÁ

OBSAH

DRAMATIS PERSONAE

JEDNÁNÍ PRVÉ

SCÉNA PRVNÍ

SCÉNA DRUHÁ

JEDNÁNÍ DRUHÉ

SCÉNA PRVNÍ

SCÉNA DRUHÁ

SCÉNA TŘETÍ

SCÉNA ČTVRTÁ

JEDNÁNÍ TŘETÍ

SCÉNA PRVNÍ

SCÉNA DRUHÁ

SCÉNA TŘETÍ

SCÉNA ČTVRTÁ

Příteli

Antonínu Klášterskému

*Víc věcí na nebi jest, na zemi,
než vaše školská moudrost sní, Horatio.*

HAMLET

DRAMATIS PERSONAE

Manfréd

Lovec kamzíků

Opat ze Sv. Mauritia

Manuel

Herman

Alpská víla

Ariman

Nemesis

Sudičky

Duchové

Scéna dramatu jest na vyšších Alpách, částečně v zámku Manfrédově, částečně na horách.

JEDNÁNÍ PRVÉ

SCÉNA PRVNÍ

Gotická galerie. Půlnoc.

Manfréd sám.

Manfréd

Je nutno lampu naplnit, však přes to
dél nebude plát, než já musím bdít;
můj spánek — spím-li — není pravý spánek,
leč stále je to rytí myšlenek,
kterému odolati nemohu.

V mém srdci vládne bdění ustavičné,
zrak zavře se jen, by v hloub dále zřel,
a přece žiju, nesa na sobě
živoucích lidí postavu i tvář.

Jen žal prý má být mistrem moudrého;
poznání trud jest; ten, kdo nejvíc ví,
ten cítí nejhlouběji děsnou pravdu:
strom Vědění Života není stromem.

Já filosofii a vědu všecku
i zřídla divů i moudrosti světa
jsem probádal — já cítím sílu v duchu.

že moh' bych tyto jemu podmanit. —

Co zmohlo to? Já dělal dobro lidem,
též mnohé dobro našel u lidí.

Co zmohlo to? Já mnohého měl soka,
z nich žádný vítěz, mnohý dříve pad. —

Co zmohlo to? Zlo, dobro, život, síla
a vášeň, jež jsem viděl u jiných,
mně byly, písku žhoucímu co déšť —
od oné bezejmenné hodiny!

Nic nezleká mne, cítím kletbu jen,

já neznám bázně, ani vzrušení,
ni přání, slasti, ani naděje
po něčem ještě vůbec na zemi. —
Teď ku dílu! —

Vy moci tajemné!

Vesmíru bezmezného duchové,
jež ve tmách hledal jsem i ve světle, —
vy, kteří kolem objímáte zem,
bydlící v živlu jemnějším na vrších
hor nedostupných v dálce sídlící,
ve tíši moře, v země propastech —
já silou psané kletby, nad vámi,
jež sílu dává mi, vás zaklínám!

(Pauza.)

Teď zjevte se! — Však nejdou. Hlasem toho,
jenž První z vás jest, v tomto znamení,
před nímž se chvíte — při nároku toho,
jenž smrti prost — sem pojd'te! Zjevte se!

(Pauza.)

Zda tomu tak? Duchové země, vzduchu,
tak nebudete se mi vysmívat.
Při moci, která ještě mocnější,
při kletbě, dceři zatracené hvězdy,
jež ohnivá, tříšť zpustlého jsouc světa,
jak peklo prostorem se potácí, —
při kletbě, jež lpí těžce na mé duši,
při myšlence, jež ve mně, kol mne jest,
vás zaklínám, chci tomu: — Zjevte se!

(V tmavém konci galerie objeví se hvězda; zůstane státi a jest slyšet zpívající hlas.)

První duch

Smrtelníku! Kletby děs
z domu oblak výš mne vznes',
který z šera vystavěn,
v letní vzduch plá pozlacen,
azurem a purpurem
smíšen jenž na štítu mém,
nepolekán hrozbou tvou
sjel jsem v hvězdných svitu roji
kletby tvou poslušen,
přání své teď vyslov jen!

Hlas druhého ducha

Je Mont Blanc horských obrů králem;
od věku na čele měl
na trůně skalném v oblačném hávu
vínek, jenž sněhem se stkvěl.
Kol boků nes' jako pás les,
lavinu v pěsti měl zlou, —
když padnout' měl chtíč, hřmící ten míč
vůli jsem zadržel svou.
Bez klidu ledovec v pouti své
se šine den co den,
já jsem to, jenž jej k pouti zve
a mnou jest zadržen.
Jsem duchem těchto oblastí,
svah Alp můj na pokyn
se zřítí až v dno propastí, —
co na mně chceš — ty, stín?

Hlas třetího ducha

Ve modrého moře hloubi,
tam, kde vlna nehne se,

cizincem kde vítr bývá,
mořský had jen smekne se,
škeblemi kde mořská žínka
proplétá si zlatý vlas,
jako hromy na povrchu
kletby tvé mne projel hlas.
Temné echo kletby tvojí
padlo v korálů mých šej,
nuže, duchu Oceanu
s přáním svým se svěř!

Čtvrtý duch

Kde zemětřesení dřímá
na loži plamenném,
kde jezera vrou smoly
kypící v dýmu svém,
kde kořeny And v sluje
se větví hluboko,
tak jako vrcholky jejich
ční v nebe vysoko,
jsem opustil svou skrýši,
sluch můj ti přán,
jsem podmaněn tvou kletbou,
tvá vůle můj pán!

Pátý duch

Já jezdec na oři větru jel,
štval bouř jsem v divé hře,
a vichřice, na které jsem hřměl,
ta blesků teplem vře.
K tobě až sem přes moře, zem
já v bouři jsem se hnál,
lod' zřel můj zrak, však bude vrak
dřív ještě, než den vzplál.

Šestý duch

Jen ve stínech a v noci je můj byt,
proč světlem kletby tvé mám týrán být?

Sedmý duch

Na hvězdě, do níž los tvůj pad',
než země vznikla, dřív jsem vlád,
to svěží byl a krásný svět,
z všech, jichž zde kolem slunce let,
byl pravidelný jeho běh,
v prostoru nejkrasší z hvězd všech;
tu přišel čas — a z požárů
se kotoučem stal bez tvaru,
kometa bludná, žárů vír,
míč kletby, hrůzy pro vesmír,
svou silou valící se v šer
bez dráhy své a beze sfér
zářící zjev až příšerný,
netvor v stan nebes nádherný!
A ty tou hvězdou ovládán,
červ, jemuž ve službu jsem vzdán,
hnán vydluženou mocí jen,
jíž kdys mi budeš podroben,
svůj na mžik nucen zkrotit vzdor,
sestoupit v slabších duchů sbor,
co s tvorem jak ty mluvit mám,
co, prachu, chceš, to zjev mi sám!

Sedm duchů

Zem, moře, vzduch, noc, hory, víchř, hvězda tvá
se kloní tobě, dítě prachu, teď!

Sbor duchů jich tě pánem nazývá,
co chceš, ó smrtelníku, odpověď!

Manfréd

Chci zapomnění!

První duch

Zač? — A v čem? — A proč?

Manfréd

Jen toho, co jest ve mně! — Čtěte tam!

vy znáte to a mně to nelze říci!

Duch

Jen co zvem svojím, můžeme ti dát;

chtěj trůny, poddané, moc na zemi,

část, celek, vyžádej si záruku,

jež ony živly, jejichž pány jsme,

můž přinutiti a pak vše i každé

má býti tvým.

Manfréd

Chci zapomnění sebe!

Což nelze vynutit od temných říší,

jež rozdáváte štědře tak — co chci?

Duch

To není v naší bytosti, ni moci;

však — můžeš umřít.

Manfréd

A smrt mi to dá?

Duch

Jsme nesmrtelní, nelze zapomínat,
jsme věční a minulost s budoucností
je přítomnost nám. Postačí ti to?

Manfréd

To pro mne škleb. — Moc, jež vás zaklínala,
vás vydala mně. Nač vzdor, otroci?
Ten duch, ta duše, jiskra Promethea,
ten blesk bytosti mé tak jasný jest,
vše proniká, v dál působí jak váš,
vám neustoupí, třeba sevřen v prach.
Tož mluvte, nebo cit'te, co já jsem!

Duch

Zas tu, jak dřív ti dáme odpověď —
v tvém vlastním leží slovu.

Manfréd

Jak to díš?

Duch

Tvá bytost je-li, jak's děl, jako naše,
měj toto odpovědí: to, co člověk
zve smrtí, podstatě je naší cizí.

Manfréd

Tak z vašich říší darmo jsem vás volal?
Vám nelze pomoci neb nechcete?

Duch

Co máme, dáme, tvým to jesti, mluv!
Než pošleš pryč nás, rozmysli se, žádej
moc, panství, sílu nebo dlouhý věk.

Manfréd

Bud' klet! — Co pomůže mi dlouhý věk,
až příliš dlouhý byl. — Pryč! Zmizte již!

Duch

Stůj, — chcem' být rádi tobě po vůli;
jen rozvaž! Není v moci naší dar,
jenž bezcenný by nebyl očím tvým?

Manfréd

Ne, nic! — Však stůj! — Na malý okamžik
rád tváří v tvář vám hledím, hovor váš
já slyším jako sladkobolné zvuky,
jak hudbu na vodách a tiše zřím
před sebou jasnou, velkou hvězdu státi.
Dál nic však, zjevte se mi, tak jak jste,
jeden neb všichni v tvaru obvyklém.

Duch

Jen živel jediným je tvarem naším,
kterého duší jsme i bytostí,
však sám si vol, jak zjeviti se máme.

Manfréd

Já volby nemám. Pro mne na zemi
nic není krásné, ani hnusné. Nechte,
ať první z vás si tvářnost vyvolí,
již za nejlepší má. — Ať přijde!

(Sedmý duch se zjeví v tvaru krásné ženy.)

Duch

Viz!

Manfréd

Ó Bože! — Tak-li tomu — nejsi-li
jen přelud neb výsměšné mámení,
moh' bych být šťasten! — Ať tě uchopím —
Chcem' znova...

(Duch zmizí.)

Ted' mé srdce zdrceno!

(Manfréd klesne bez paměti.)

Hlas

(zpívá toto zaklínání:)

Na vlnách když měsíc dlí,
meteor když na hrobech,
v trávě světlušky lesk mdlý,
bludičky svit v močálech;
v pád když hvězdy nebem pílí,
nářky sovy z dálky kvílí,
na hor svahu lupen když
sotva hne se v noční tiš,
duše má tě přepadni,
čar můj tiše zavládni!

Nech dlíš v spánku hlubokém,
nemá duch tvůj spáti v něm,
stíny jsou, jež nevyblednou,
dumy, jež se nepozvednou,
moc, jež neznámá ti jest,
bude stát vždy u tvých cest.
Jak v šat hrobu zahalen,
jako mrakem opředen,

tak ty musíš věčně stát
pod tím kouzlem napořád!

Ať mne třeba nevidíš,
zrak tvůj pocítí mou blíž,
věc, již nelze okem zřít,
byla, musí s tebou být.
A když jednou v tajném děse
obličej tvůj ohlédne se,
s hrůzy záchvěvem, kam jdeš,
vlastní stín jen nalezneš,
ucítíš v svém srdci žal,
jejž krýt musíš vždy a dál.

Kouzelný zpěv kouzel hrou
pokřtily tě kletbou zlou,
vzduchu jakýs duch vrh' v skok
zrádnou smyčku na tvůj bok;
ve větru vlá jakýs sten,
jímž tvůj ples jest zapuzen,
darmo žádáš od noci
tichý klid a pomoci,
a když vzplá den, budeš lkát,
by šlo slunce na západ.

Z tvých zrádných slzí mok jsem slil,
jenž člověka by usmrtil,
krev černou z tvého srdce sál,
kde její černý pramen spal,
z tvých úsměvů jsem hady schytil,
jichž kotouč se tam zrádně splítal,

z tvých retů v nad jsem čerpal jed,
jež nejsilnější ze všech béd,
a z jedů, jež jsem poznal, všech,
byl nejhorší tvých na ústech.

Při úsměvů tvých podvodech,
při lži tvých děsných propastech,
při oku, ctnost jež umí lhát,
při duše pokrytství, jež chlad,
při výši tvého umění,
jak lidské měl bys cítění,
při plesu z cizí ruky tajném,
při bratrství, které máš s Kainem,
tě přinutím, v tvou křičím hrud':
Svým vlastním peklem sám ty bud'!

Na skrání tvou liju číš z své ruky,
jež zatratí tě v tyto muky:
Nesmíš spáti, nesmíš mřít,
to má dědictvím tvým být.
Smrt má vždy se blízko zdát,
máš ji ždát a vždy se bát,
síla kouzla začíná již,
tichý svor tě opíná již,
do srdce, mozku se ti vtírej
hlas kletby této: — Schni a zmírej!

SCÉNA DRUHÁ

Okolí hory Jungfrau. Jitro.

Manfréd sám na skalném srázu.

Manfréd

Já volal duchy, ti mne opouštějí —
a čáry, jimž jsem učil se, mne klamou —
a prostředek, v nějž doufal jsem, mne trápil.

V nadzemskou pomoc více nedoufám:

Můž' změnit minulo? — A v budoucnost,
dřív nežli noc zahalí minulo,

já vnikat nechci. — Země, matko moje!

A ty Dne svěží mládím a vy Hory
proč jste tak krásny? — Milovat vás nelze!

A ty, ó jasné oko všehomíra,
jež nad všemi se otvíráš a všem
jsi úkojem — v mé srdce nesvítíš!

A skálo ty, na srázném jejímž kraji
dlím, patře dolů na bystřiny lem,
na štíhlé sosny, scvrklá na křoviska
v závratné dáli — kdyby jeden skok
a krok a pošinutí, ňader vzdech

mne mohl snést na skalné prsy tvé
k věčnému klidu — k čemu váhám jen?

Pud cítím — dolů nevrhám se přec!

Zřím nebezpečí, ale necouvám;
můj mozek vře — však pevná noha jest.

Moc leží na mně, jež mne zadržuje,
a osudná mne nutí dále žít!

Zvát lze-li žitím, nésti v nitru svém
vždy prázdno ducha a vždy viděti
hrob vlastní duše!? — Nebo já se vzdal,
své skutky omlouvati před sebou —
Zla poslední to slabost —

(Kolem přeletí orel.)

Ano ty,

mrak dělící tam, okřídlený posle,
let jehož čilý nejvýš v nebe tihne,
tak blízko můžeš kol mne mihnout se,
měl být bych lupem tvým a večerí
pro tvoji mlád' — Ty ale již jsi zmizel,
kam oko nemůž' za tebou — však tvé
hloub ještě proniká a výš a v dálku
vše pronikavým hledem. Ó jak krásný
je tento celý, viditelný svět!
Jak nádherný sám v sobě, v dílech svých!
Však my, již mníme, že jsme pány jeho,
půl prach, půl božství, my, již v let i v pád
bezmocní stejně s naší směsicí,
svár živlů budíme a dýcháme
hned pýchu a hned ponížení v tom.
Vznešená vůle s nízkou potřebou
zde zápasí, v sled tělo vyhrává,
až lidé tím se stanou, sami sobě
co neřeknou ni jiným. — — Slyš, ten tón!

(Z dálky zazní píšťala pastýřská.)

To přirozená hudba alpských rohů!
Neb žití patriarchální zde není
snem pastýřským — Ve volném vzduchu flétna
s hrou sladkou zvonkovou se míchá stád —
Jak echa jich bych rád pil! Ó kéž jsem
těkavou duší tonu luzného,
dýšící harmonií, živým hlasem,
nehmotnou rozkoší! — bych žil a mřel
ve šťastném tónu, který dal mi vznik!

(Lovec kamzíků sleze skálu.)

Lovec kamzíků

Tou cestou skočil kamzík. Svižná noha
mne zklamala a dnešního dne zisk
mou krkolomnou práci nezaplatí.
Kdo tu? Druh není mého řemesla
a výši stih', kterou i nejlepší
všech lovců vyšplhají. Jeho kroj
jest vybraný, tvář mužná, postava
tak hrdá zemana jak svobodného.
Blíž k němu postoupit chci —

Manfréd

(který jej nezpозoroval.)

Takto být,

zšedivět mukou jak ty uschlé sosny,
oběti zimy bez větví a šťávy,
kmen zaschlý na kořenu prokletém,
ježž pouze zmaru živí vědomí —
a takto být a pro věčnost, jen tak,
když dřív to jiné bylo! Vráskou zryt,
jež vyoraly vteřiny ne roky
a hodiny na věky roztažené,
přec mrtvým nebýt! — Pusté hroty ledu
vy laviny, jež dolů sráží dech
v mohutných vichrech, přijďte, zdrťte mne!
Vás slyším stále, nahoře i dole
ve častých hromech, sjíždíte však mimo
na oběti, které by rády žily,
na mladé, svěží lesy, na chatrče
i na vsi bezstarostných pastýřů!

Lovec kamzíků

Mhy začínají táhnout k údolím,
chci varovat jej, tam by neslézal,
neb může cestu ztratit s životem.

Manfréd

Vše mlha kolem ledovců — a mraky
jdou v chumlu rychle výš, tu bílé, sirné,
jak pěna z mrskaného moře pekla,
proud jehož o živý se tříští břeh,
kde zatracenci místo oblázků —
Mám závrať.

Lovec kamzíků

Dlužno opatrně jít,
moh' prudký krok by náhlý zlekat jej;
mním, potácí se...

Manfréd

Zřítily se hory,
že pukla mračna a jich nárazem
bratrské Alpy chví se, naplnily
dol svěží, smavý zmaru troskami,
hráz řekám vztyčily tou náhlou ranou,
v prach peřej roztrhly, v cestu jinou
vše zdroje vrátily — Tak v pravěku
se rovněž jednou zřítíl Monte Rosa, —
proč já jsem nestál pod ním?

Lovec kamzíků

Pozor dej!
krok nejbližší můž' smrt být! — Z lásky k tomu,
jenž tebe stvořil, nestůj na tom kraji!

(Manfréd jej neslyší.)

Manfréd

To mohl hrob mi býti příhodný!
Pak ležely by v hloubi kosti moje
a nebyly po skalách rozptýleny
v hru větrů — jako teď, ba jako teď
tím skokem — S bohem širá nebesa!
S tou ke mně neshlížejte výčitkou,
mně nebyla jste určena. — Vem země
ty atomy...

*(V okamžiku, když chce Manfréd skočiti do propasti, zadrží jej lovec kamzíků prudkým
hmatem.)*

Lovec kamzíků

Stůj, zadrž, šílenče!
necht' životem syt, přece neposkvrňuj
ten čistý údol hříšnou krví svou!
Pryč odtud se mnou! — Já tě nepustím!

Manfréd

Mám choré srdce — na mne nesahej —
jsem slabost sama — Hory kol mne víří, —
já slepým stávám se — Kdo's, muži, ty?

Lovec kamzíků

To pozděj' zvědět máš! — Ted' se mnou pojď!
Již houstnou mraky — pojď, zde opři se,
sem nohu vlož — vem tuto hůl a zachyť
se toho keře — teď mi ruku dej
a drž se mého pásu — pomalu!
Za hodinu jsme u salaše — pojď
jen dál — již brzy dojdeme k tvrdší půdě
a k stezce jakés, kterou divý ručej

si vymlel za poslední zimy. — Tak,
to, bylo čacké. Měl's být lovcem. — Pojd'.

(Mezitím, co zvolna slézají po skalách, končí scéna.)

JEDNÁNÍ DRUHÉ

SCÉNA PRVNÍ

Chatrč v Bernských Alpách.

Manfréd, lovec kamzíků.

Lovec kamzíků

Ne, zůstaň ještě; nesmíš ještě odsud!
Na tělo své i ducha spolehnouti
se ještě nemůžeš — pár aspoň hodin,
až líp ti bude, sám tě vyprovodím,
leč kam?

Manfréd

Nesejde na tom, cestu znám

a průvodce mi není potřebí.

Lovec kamzíků

Dle kroje, vzezření jsi z velkých rodů,
z těch šlechticů, jichž hrady na skalách
zří v údolí... leč který zve tě pánem?
Z nich neznám ničeho, jen portály,
neb cesta žitím zřídka nutí mne
se ohrát u těch krbů starých zámků
a kvasit s čeledí; však cesty znám,
jež vedou k branám jejich s pohoří,
již od dětství — který z těch zámků tvůj?

Manfréd

To bez významu.

Lovec kamzíků

Odpusť otázku!

Jen vzmuž se, pojd' a okus mého vína,
to starý keř jest a již mnohokrát
jím na ledovcích krev má roztála;
kéž tobě též se stane. — Připij mi!

Manfréd

Pryč s ním, jen pryč! — Krev lpí na jeho kraji,
což do země se nikdy nepropadne?

Lovec kamzíků

Co myslíš tím? Tvé smysly různě jdou...

Manfréd

Krev to, má krev! — Ten čistý, teplý proud,
jenž otců našich tekla žilami
a v našich též, když ještě oba dva
jsme mladí byli, srdce *jednoho*,
a milovali, jak jsme neměli.
Ta byla prolita — však kypí výš
a barví mraky, zavírá mi nebe,
kde ty nebudeš, — kde neprodlím já.

Lovec kamzíků

To zvláštní slova... Jistě jakýs hřích
tě skoro vede k šílení, že tak
zde prázdný zalidňuješ prostor. Cokoliv
je děsem tvým i mukou — těch dá
vždy církve moc a svatá trpělivost.

Manfréd

Jak, trpělivost! Pryč! — to slovo jest
pro dobytek a ne pro dravé ptactvo,
ji lidem kaž, kdo jako ty jsou prach, —
já nejsem z řady tvých...

Lovec kamzíků

Dík nebesům!

Z tvých nechtěl bych být ani za slávu
Viléma Tella... Však co tebe hněte,
to musíš nésti, vzdor tu bezmocný!

Manfréd

Což nesnáším to? Na mne hled'! Vždyť žiji!

Lovec kamzíků

To pouze křeč, to není zdravé žití.

Manfréd

Dím tobě, muži, žil jsem mnoho roků
a dlouhých roků — ale ty jsou nic
oproti příštím — tisíc tisícům
aeonů, věčností — a vědomí
po smrti s žízní, nikdy nezkojenou!

Lovec kamzíků

Vždyť sotva pečeť prostředního věku
máš na svém čele. Mnohem starší jsem.

Manfréd

Mníš od času že bytí závisí?
Tu ovšem; našimi však epochami
jsou skutky; mými někdy dny a noci,

jež prodělal jsem, nikdy nezajdou,
jsou bez konce a všechny písek mořský,
nesčetné atomy a *jedna* poušť,
sráz holý, kde se divé vlny tříští,
kde pouze prodlí vrak a mrtvolý,
jen skála s býlím slaným trpkostí.

Lovec kamzíků

On pomaten jest — zůstanu však s ním.

Manfréd

Ó chtěl bych být tím! — Pak by vše, co zřím,
jen chorobným snem bylo.

Lovec kamzíků

Co to je,
co mníš, že vidíš, neb zříš skutečně?

Manfréd

Zřím sebe, tebe zřím, Alp sedláka,
tvůj hostinný dům, prostou tvoji ctnost
a srdce hrdé, zbožné, trpělivé,
tvou sebeúctu v mysli nevinné,
tvé zdravé dny, pokojné noce, — práci
bez viny ušlechtěnou nebezpečím,
na vysoký věk naděj — tichý hrob,
kříž s kvítím na zeleném trávníku
s tvých vnuků láskou jako epitaf.
To všechno zřím — pak hledím v nitro své —
to jedno — duše má však zprahla již.

Lovec kamzíků

Tak chtěl bys osud svůj s mým zaměnit?

Manfréd

Nechtěl bych tobě škodit — příteli,
ni s jiným měniti — já mohu snášet,
(ač truduplné je to, lze to nésti),
co jiní v snu by sotva vydrželi,
spíš spíce zašli by —

Lovec kamzíků

A s tímto citem
tak choulostivým k cizí bolesti
bys moh být vinou ztížen? — Nemluv tak,
můž, kdo tak jemně smýšlí, mstít se,
byť na soku svém?

Manfréd

Nikdy, nikdy ne!

Můj nezdar stih' ty, již mne milovali,
a jež jsem nejvíc rád měl — nezabil
jsem nikdy soka — leda v obraně;
však objetí mé bylo osudné.

Lovec kamzíků

Bůh potěš tě! — Pokání vrať tě sobě!
Chci za tě modlit se —

Manfréd

To netřeba,
tvůj soucit vhod mi — jdu, již kvačí čas,
buď zdrav! — Zde zlato jest a tobě dík.
Ni slova. — Zasloužil's to. — Nechoď za mnou!
Znám cestu svoji, Alpa jistá jest,
a ještě jednou — velím — nechod' za mnou!

(Manfréd odejde.)

SCÉNA DRUHÁ

Hlubší údolí v Alpách. — Vodopád.

Vystoupí Manfréd.

Manfréd

Poledne ještě není. Oblouk slunce
nad proud se posud klene v barvách nebes
a valí proudný stříbrný ten sloup
po srázných skalách kolmo visících
a vrhá kypící své zlaté pruhy
hned výš, hned níž jak chvost sivého hřebce,
na kterém obrovitém jezdí Smrt,
jak praví Zjevení. Mým očím teď
jest jedině přán nyní pohled tento —
Sám pouze v této sladké samotě
se dělím s duchem místa tohoto
o vod těch hold. — Nuž chci ji volati.

(Manfréd vezme trochu vody do dutiny dlaně, stříkne ji do vzduchu šeptaje zaklínání. Po malé chvíli zvedne se Víla Alp pod sluneční duhou vodopádu.)

Ty sličný duchu s kšticí světelnou
a slunným zrakem, plným veleby,
v kterého tvaru půvab zemských dcer,
těch nejmiň smrtelných v nadzemskou výš
vyrůstá, plod jsa čistších pralátek,
co mládí lesk jak různý inkarnát,
jak dětské líčko tepem srdce matky
již uspané, jak růže, jimiž západ
sníh panenský ledovců maluje,
nach studu země v nebes polibku,

tvůj božský barvi obličej že před ním
lesk duhy slunce zatměn u tvé hlavy —
ty sličný duchu — já čtu na tvém čele,
v kterém se jasnost duše zrcadlí,
jsouc sama nesmrtnosti důkazem,
že synu země vlídně odpouštíš,
kterému tajné moci dovolily,
styk leckdy s nimi mít, že kouzlem svým
tě zavolal, by malý směl jen mžik
se dívat na tě.

Alpská víla

Synu země! Znáám

i tebe, moci, jež ti daly moc,
jak muže mnohých znám tě myšlenek,
zlých, dobrých skutků, v obou bez míry,
jenž sobě jest i jiným osudný.
Já čekala jsem to. Co žádáš, mluv!

Manfréd

Jen zhlédnouti tvou krásu a nic víc!
Neb zešílil jsem země tvářností,
tož prchám k jejím tajům, pronikám
až k bytu oněch, již ji ovládají. —
Ti pomoci však nemohou mi, ždál jsem,
by dali mně, co není v moci jich. —
Teď dál víc nehledám.

Alpská víla

Co můž to být,
co mimo moc by bylo nejmocnějších
neviditelna vládců?

Manfréd

Jeden dar...

Nač opáčit však, co jest nemožno?

Alpská víla

Já neznám to, ať tvůj to zjeví ret!

Manfréd

Nuž, ať to mučí mne — to jedno již,
hlas najde muka má. — Od mládí dob
můj duch se nikdy s lidmi nedružil
a lidským zrakem nikdy nezřel svět,
mou žízeň nebyla po poctách jich,
mým nebyl též cíl jejich života,
můj ples, můj bol, mé vášně, co jsem zmoh',
mne odcizily jim. Jich tvar měl jsem,
ne soucit masa oživlého duchem.
Však v kruhu z prachu narozených všech
jen byla jediná — leč o ní později!

Já s lidmi, díím, a s jejich konáním
měl řídké styky jen, mou rozkoší
poušť byla místo toho — oddechovat
vzduch těžký na temenech ledovců,
kde pták nehnízdí a kde ani hmyz
nevíří kolem holé žuly — v ručej
se ponořit a dále hřmíti s ním,
tož s prudkým vírem každé proudné vlny,
ať řeky to, či moře v jejich toku.
V tom jásala má mladá síla — nebo
pout' stíhat noci luny měnivé
a hvězdy, dráhy jich, či pevně patřit
do blesků záření; až oslep' zrak,
či dívat se na spadlé listí, slouchat,
když vítr podzimní pěl večer v nich.

To byla zábava má — a být sám!
A když ty bytosti, z nichž též jsem byl,
(ač tomu klnul jsem) mi padly v cestu,
já cítil jsem, že k nim jsem snížený
a byl jsem všecek prach. Sám bloudě dál
já v Smrti ponořil se doupata,
vznik její v díle jejím hledaje
já z kostí zpráchnivělých, lebek, trouchně
tkal zakázané závěry, já léta
jsem prožil noci ve vědách, v dnech dávných
jimž učilo se. Potem, vytrváním,
strašnými vzpomínkami, káním takým,
jež samo o sobě vzduch krotí s duchy,
již objímají vzduch a zem a prostor
a bezemezný nekonečna svět,
já zvykl oko svoje na věčnost,
jsa roven starým mágům a též tomu,
jenž v Gadaře Erotu s Anterodem
kdys zaklínal z jich bytů zřidelných,
jak tebe já zde. — Tímto věděním
má rostla žízeň, vědění a síla,
ples názoru tak jasného až...

Alpská víla

Dál!

Mluv dále!

Manfréd

Slova jen jsem roztahoval,
ve slávě těmi dary marnými,
že jádru bolestí svých tím jsem blíž...
Leč k mému dílu! Otce ani matky
ni druha, milenky jsem nejmenoval,
a nikoho, s nímž lidských svazků svor

jsem nenesl — a když, mně nezdálo se;
Však jedna byla —

Alpská víla

Nešetř se, dál mluv!

Manfréd

Mně v tazích byla rovna. Její oko
a vlasy, tvář a vše až k zvuku hlasu,
jak pravili, mně bylo podobné,
jen jemnější vše v krásu zjasněné.
Jak mně, jí vlastní bylo tiché snění,
věd zakázaných radost a pak duch,
pochopit vesmír — přece ještě víc:
s tím dary jemnější než moje jsou,
tož soustrast, úsměv, slzy, — co mi chybí —
a něžnost — tu jsem pro ni choval jen —
a pokora — jíž nikdy neměl jsem.
Vše její chyby byly moje chyby,
však ctnosti její patřily jen jí.
Já měl ji rád a zabil...

Alpská víla

Vlastní rukou?

Manfréd

Ne ruka má, — mé srdce zhnětlo její,
to zvadlo visíc na mém. Krev jsem prolil,
však její ne — prolita byla přec.
Já zřel ji, stavit nemoh' jsem —

Alpská víla

A proto

sám rodu tvor jsa, kterým pohrdáš
a druhu, nad který se povznášíš,
se druž s námi, mrháš všechny dary
věd našich velkých k mrzké smrtelnosti
zpět klesaje? Pryč odsud!

Manfréd

Dcero vzduchu!

Já přísahám ti od té hodiny,
však slova pára jsou... můj spánek viz,
mé bdění střež — a ke mně posad' se! —
Mně samota víc není samotnou —

mne trýzní fúrie. Se skřipem zubů
já v noci ždál po jitra návratu,
se do západu slunce proklínal,
ždál šílenost si jako požehnání,
vše darmo! Smrti nastavoval čelo —
však v boji živlů vody prchaly
v dál přede mnou, co bylo osudné,
to zkrotlo náhle. Pěstí studenou
mne soucitně kýs démon zadržel
na vlasu jednom, jenž se nepřetrhl.
Já nořil se tu v svoji obraznost,
v své představy, vše skvosty duše své,
jež druhdy byla Kroisem v tvoření,
vždy jako odliv mne to vrhlo zpět
v myšlenky mojí jícen bezedný.
Já v lidstva vír se vrhnul — Zapomnění
tam všady hledaje, kde nebylo;
mnou stíhané umění nadzemské,
zde smrtelné jest. Bydlím v hoři svém
a žiju — pro vždy žiju...

Alpská víla

Možno jest,

že pomohu ti.

Manfréd

Vzbudit musíš mrtvé,

aneb mne potom uložit k nim.

To učiň, v každé formě — každý čas
a každou trýzní — jen když poslední!

Alpská víla

To není úřad můj. Však chceš-li mi
poslušnost přísahat, můj rozkaz splnit,
pak mohu touze tvojí prospěti.

Manfréd

Já přísahat? Poslouchat? Koho? Duchy,
jimž poroučím? Mám oněch otrok být,
již sloužili mně? Nikdy!

Alpská víla

To je všecko?

Jemnější nemáš odpovědi? Zadrž!

Než zamítneš to, uvaž!

Manfréd

Já to řek'.

Alpská víla

Tak budiž. Zmizeti mám? — Promluv!

Manfréd

Zmiz!

(Alpská víla zmizí.)

Manfréd

(sám)

Jsme blázny času, blázny děsu: dnové
se plíží kol nás, plíží pryč, — my žijem
se záštím k žití, plní bázně mřítí.
A ve všech dnech hnusného toho jha,
jež svírá zápasící naše srdce,
jež klesá v žal hned a hned buší v trýzni
a plosem v mdlobu končícím neb smrt, —
ze dnů těch všech, těch příštích jako zašlých,
neb pro nás není přítomnosti v žití,
co mín jich nežli málo, počítáme,
kde neprahla by duše po smrti
a couvá s děsem přec jak před proudem
za zimy, mráz necht' mžik jen potrvá. —
Má věda dává mi jen jednu pomoc,
já mohu volat mrtvé, jich se ptáti,
co je to, před čímž tak se bojíme!
Hrob! odpověď být může nejhorší.
A to jest nic. Což když neodpovědí...?
Kdys čarodějce z Endoru dal mrtvý
přec odpověď a kníže Spartanský
od bezesného ducha Byzantinky
vylákal odpověď i los svůj. — Ovšem zabil,
co miloval, ač nevěděl, co činí,
a umřel nesmířen, ač pomoc ždál
mírného Zeva a ve Fygalii
Arkadské zaklínače pobouřil,
od stínu hněvného si vyprositi
buď milost, neb cíl pomsty. — Dvojsmyslná
odpověď byla, splnila se však.
Ó, kdybych nikdy nežil, žilo by,
co miluji, a kdybych nemiloval,

dnes krásným bylo by, co miluji,
a šťastné, štěstí dávajíc. — Však teď,
čím ona jest? Za moje pyká hříchy,
je něco, před čímž chvěji se — neb nic!
Za hodin pár se budu darmo ptát,
však v této děs mám z toho, nač mám sílu.
Až do té chvíle já se nebál duchů,
ať zlí, neb dobří — nyní chvěji se,
a zvláštní mráz mé srdce protíná,
však zmohu vše, před čímž mne jímá děs,
i lidskou zmohu úzkost. — Noc je tu.

(Odejde.)

SCÉNA TŘETÍ

Vrchol hory Jungfrau.

Sudička.

První sudička

Zvedá se měsíc velký, oblý, jasný;
na sněhu zde, jejž smrtelníka noha
nezhnětla nikdy předtím, putujeme
bez stopy v noci na tom pustém moři,
tom lesklém oceánu Alpských ledů,
přes hrotný spějem příboj, jenž se jeví
být roveň pění bičované bouří,
v ráz umrzlé — mrtvého víru obraz.
A tato římsa srázná, fantastická,
ta řezba zemětřasu, kde v svém běhu
si prodlí vrstvy mračen k odpočinku,
jest svatá našim plesům o půlnoci.
Zde na své sestry čekám v cesty půli

k paláci Arimana; — Velký svátek
dnes slavíme. — To zvláštní, nejdou posud.

Jeden hlas

(zpívá venku:)

S trůnu již sesazen,
spal tyran jat,
řetězy ověšen,
bídny a klat.
Zlámал jsem řetězy
spícímu v ráz,
znovu tak vítězí,
tyran vstal zas!
On krví milionů odmění můj trud,
národu celého zmarem svůj útěk, zoufalý blud.

Druhý hlas

(venku)

Lod' jela ve spěchu, vln ve varu,
já nešetřila plachty, stožáru,
já zdrtila stěny, i přídu, i trám
a živoucí nezřel ten ztroskot tam;
jen jeden tonul, já chytla mu vlas,
stál za mou péči, spasen byl v ráz,
byl zrádce na souši, na moři pirát byl kol, —
a toho jsem šetřila ve příští bol.

První sudička

(odpovídajíc)

V spánek se město noří,
a jitro na obzoru
jde v slzách dál a v hoři;

kol tiše se zvednou
andělé moru!
Tisíce blednou
a tisíc desetkrát
a před mrtvými davy
prchají živí v chvat,
leč hrůzu z moru,
děs nikdo nezastaví.
Smutek, děs v sboru,
národy halí tmou,
kteří se chví,
blažení mrtví jsou,
v daviče moci
již nezří a spí.
To dílo jedné noci.
Jak musí těšit mne říš zdraná v kusy,
to dílo věků vždy se opakovat musí.

(Druhá a třetí sudička se objeví.)

Všecky tři

My lidská srdce ve svých rukách máme,
jsou stopou kroků našich hroby jich;
ty duchy, jež svým sluhům posíláme,
je dáme, zpět je vzítí v nich.

První sudička

Bud' vítána; co dělá Nemesis?

Druhá sudička

Při velkém díle jest, jež neznám ani,
neb sama dost jsem byla zaměstnána.

Třetí sudička

Zde přichází. —

(Zjeví se Nemesis.)

První sudička

Mluv, odkud přicházíš?

Tvé sestry jako ty dnes otálely.

Nemesis

Mně bylo spravovati shnilé trůny
a říše obnovovat, blázny ženit,
a mstít lid na jeho nepřátelích,
je nechat, by své litovali pomsty,
štvát moudré v šílenost a z hlouposti
tkát orákula, bych svět mohla znova
dál vésti, neb mi vycházel již z módy,
pro sebe lidi začínali myslit,
již krále vážili a mluvit chtěli
o svobodě, o zakázaném plodu.

Pryč! Prchá chvíle. — Sedněm na své mraky!

(Zmizí.)

SCÉNA ČTVRTÁ

Síň Arimanova.

Ariman na trůně, ohnivé kouli, obklopen duchy.

Sbor duchův

Zdráv mistr náš! Pán Vzduchu, Země pán,
po mraku, vlně kráčí, v ruce své
sbor volných Živlů třímá rozpoután,
je v starý chaos dle své vůle rve!

On dýchne — Bouř rozrývá moře val,
on promluví — a mrak zní ve hromech,
on bledne — paprsek před ním padá v dál,
on hne se — třesem svět je v rozvalech!
Vulkány klíčí jeho stopám v sled,
a žárem nebes Mor stín jeho jest,
jej nebem v troudu komet hlásá let,
vzteky jeho v popel mění zástup hvězd.
Daň splácí jemu Válka každý den,
Smrt jeho vazal, Život v přeletu
a nekonečný jeho kvíl a sten —
duch jeho jest a všeho, co je tu!

(Vstoupí sudičky a Nemesis.)

První sudička

Zdar Arimanu! Jeho říš jest zem;
za jeho rozkazem šly sestry mé,
já nezmeškala též své poslání.

Druhá sudička

Zdar Arimanu! — My, jež lidskou šíj
v zem skláníme, my ctíme jeho trůn.

Třetí sudička

Zdar Arimanu! — Kyň, my čekáme.

Nemesis

Ty, vládče vládců! My jsme všecky tvoje,
a naše jest, co žije víc neb míň,
co nejvíc, všechno. Množiti moc naši
tvé moci rozmnožením náš je trud,
a my jsme bdělé. Co jsi rozkázal,
je v krajnost splněno.

(Manfréd přichází.)

První duch

Kdo blíží se?

To smrtelník! — Ty drzý, neblahý,
sem klekni, koř se!

Druhý duch

Toho muže znám,
to mocný je a děsný kouzelník.

Třetí duch

Sem v úctě klekni! Jak? Což neznáš, sluho,
mého i svého pána? Chvěj se v bázni!

Všichni duchové

Ty sebe s kletým tělem vrhni na zem,
ty, synu prachu! — Pomsta blízká —

Manfréd

Vím;
a přece nekleknu!

Čtvrtý duch

Tě naučíme.

Manfréd

Já znal to dávno. V prachu mnohou noc
ku holé zemi chýlil jsem svou skrář,
a popel na ni sypal! Dobře vím,
co plná míra sebe zkrušení,
před nicotným svým vlastním zoufáním
já kles' a klečel...

Pátý duch

Ty se odvažuješ,
na jeho trůnu Arimanu upřít,
co zem mu dává, která nevidí
děs jeho slávy? Do prachu! Já řek'.

Manfréd

Ať před vyšším jen sám se ukloní
před Nesměrným a Tvůrcem, který jej
nestvořil k vzývání — Ať klekne on,
chci kleknout s ním pak.

Duchové

Červa rozdrťte!
Jej rozsápejte!

První sudička

Odsud! Pryč! Jest mým!
Neznámých Mocí kníže! Tento muž
tak sprostý není, jak již jeho řeč
a přítomnost zde jeví. Jeho bol
jest rázu nesmrtelného jak náš.
A jeho vůle, moc a vědění,
jak možno s prachem to jen srovnati,
vždy také byly, jak jen zřídka prach
je zrodil kdy. Co bádá a kam spěl,
výš tíhlo smrtelníků nad metu,
jej tomu přiučilo, co již víme,
že vědět není štěstím a že věda
jest výměnou nevědomosti naší
za nevědomost rázů jiných jen.
To není vše — jej vášně, přívlastky,
jež má zem s nebem, každého jež tvora

i bytost od červa tknou nahoru,
v hrud' probodly a jejich působení
v nich také bylo, že já bezcitná
s ním soucit nechci míti. On jest mým
a snad i tvým, však buďsi jím, či nic,
zde žádný z duchů nemá takou duši,
jak jeho a též moci nemá nad ní!

Nemesis

A proč je tady?

První sudička

At' to poví sám!

Manfréd

Vy víte, co jsem věděl. Bez moci
zde být bych nemoh'. Jsou však hlubší moci
tam v zászvěti — a ty jsem přišel hledat,
by zodpověděly mou otázku.

Nemesis

Co přeješ si?

Manfréd

Ty nemůžeš to dát,
zavolej mrtvé, otázka má k těm!

Nemesis

Chceš, Arimane, splnit, vznešený,
zde smrtelníka vůli?

Ariman

Chci!

Nemesis

A koho
mám zavolat?

Manfréd

Tu, která nemá hrobu,
chci Astartu!

Nemesis

Buď si duch anebo stín,
buď si všechno, co jsi byla,
nechť si tebe schvátil zhyn,
jen když částka z tebe zbyla.
Ať to těla tvého krov,
ať to forma tvého prachu,
od země to žádej v nov,
smrti urvi to k dne nachu!
Čím jsi vznikla, opět nes
mozek, srdce i spleť nervů,
vzpni své čelo do nebes
a se vyrvi ze jha červů!
Ó zjev se! Zjev se! Zjev se! Hle,
kdo tam tě srazil, hledá tě zde!

(Fantom Astarty se zvedne a stojí v prostředku.)

Manfréd

To smrt by byla? — Květ zřím v její líčku...
však ne, já zřím, to žití není dech,
než zvláštní zimnice — jak chorá červeň,
již zvadlým listům podzim maluje.
To ona jest! — Že bát se musím, Bože!
ji viděti — Ó Astarto! — Ó ne!

k ní mluvit nemohu — at' sama mluví —
Mně odpusť, nebo zatrat' mne!

Nemesis

Při kouzlu, jež zhnětlo hravě
hlubý spánek hrobky tvé,
k tomu mluv, jež z nás tě zve
neb s tím, který mluvil právě!

Manfréd

Ona mlčí —

V tom mlčení než odpověď zřím víc!

Nemesis

Dál nesahá mé kouzlo. Kníže vzduchu!
Ty jediný máš moc. Jí rozkaž mluvit!

Ariman

Ty duchu, toho žezla poslechni!

Nemesis

Je němá. Není druhu našeho.
Ta patří jiné moci. Člověče,
zde hledáš marně — marný i náš trud.

Manfréd

Mne slyš, mne slyš! Astarto, milenko!
Mluv ke mně, mnoho trpěl jsem — a trpím.
Ó, na mne popatř! Hrob tě nezměnil
víc než mne hoře! Ty's mne milovala
až příliš, jak já tebe — neměli jsme
však sebe mučit, nechť to vinou bylo
se milovat, jak my se milovali.
Rci, že mne nenávidíš — že za oba

já trpím tento trest — že z Blažených
ty jednou budeš — že já umřít musím!
Co hodné nenávisti, zdá se, spiklo
se k Bytí poutat mne a ku Životu,
který mne plní před Věčností děsem,
před příštím, jež by rovno Minulosti!
Mně nelze spočinout. — Nevím, co hledám —
jen cítím, co jsi ty a co já jsem;
jen jednou, nežli umru, rád bych slyšel
zvuk, jenž mi hudbou byl — ó, promluv ke mně!
Já volal tebe často v tiché noci,
já v hustém křoví rušil ptactva spánek,
hor vlky zbudil a vše plnil strže
tvým, běda! darmo hlaholeným jménem!
I daly odpověď, jak mnohé jiné,
jak duch i člověk — ty jen bylas němá.
Ó, promluv, já jsem nad hvězdami bděl,
a nadarmo tě hledal po nebesích!
Ó, promluv — já jsem bloudil po světě
a rovné tobě nenašel — ó, promluv!
Viz d'ábly dolem — kterak pro mne cítí —
děs nemám před ničím, jen pro tě cítím.
Ó, promluv, byť i v hněvu. — Jenom řekni...
Bud' cokoliv to — jednou ať to slyším
jen jednou, jednou!

Stín

Manfréde!

Manfréd

Dál! — Dál! —

Jen v tomto tónu žiju — tvého hlasu!

Stín

Tvůj zemský trud se zítra ukončí.

Bud' zdrav!

Manfréd

Jen slovo! Jest mi odpuštěno?

Stín

Bud' zdrav!

Manfréd

My uzhijeme se? Mluv!

Stín

Bud' zdrav!

Manfréd

Jen slovo! Smiluj se! Rci, miluješ mne?

Stín

Ó, Manfréde!

(Stín Astartin zmizí.)

Nemesis

Jde, nevrátí se více.

A slovo její splní se. V zem vrať se!

První duch

Jest omráčen. To jest být smrtelným
a hledat, co jest za smrtelným dál.

Druhý duch

Ne, vizte, on se přemáhá a muka
své vůli podrobuje, kdyby byl
nám rovný, jistě hrozný byl by duch!

Nemesis

Snad otázek si přeješ dalších ještě
dát vládci našemu a jeho sluhům?

Manfréd

Ne!

Nemesis

S bohem pak buď na malou jen chvíli!

Manfréd

Tak sejdem se zas? Kde? Zda na zemi?
Dle přání tvého. Za skytnutou přízeň
se loučím jak vás dlužník. Buďte s bohem!

(Manfréd odejde, scéna končí.)

JEDNÁNÍ TŘETÍ

SCÉNA PRVNÍ

Síň v zámku Manfrédově.

Manfréd a Herman.

Manfréd

Kolik je hodin?

Herman

Jedna pouze chybí
do západu, slibuje krásný večer.

Manfréd

Rci, vše jest zařízeno ve věži,
jak nařídil jsem?

Herman

Hotovo vše, pane.
Zde klíč jest a zde skříňka.

Manfréd

Dobře tak,
teď můžeš jíti.

(Herman odejde.)

Na mne padl pokoj
a ticho záhadné, jež ještě nikdy
až dosud v životě jsem nepoznal.
Já nevěděl, že filosofie
všech zemských marností jest nejvzteklejší,
to nejprázdnější slovo v slátanině
škol, které kejkle provádí nám v sluch,
já mnil bych, zlatý poklad objeven jest,
jenž „Kalon“ slul a leží v duši mé.
Vím, nepotrvá — jednou znát jej, stačí;
má duše o cit jeden bohatší
a rád bych zapsal do svých zápisků,
že existuje taký cit. — Kdo jde?

Herman

(se vrátí.)

To opat od svatého Mauritia,
můj lorde, přichází vás pozdravit.

(Vstoupí opat od sv. Mauritia.)

Opat

Mír budiž s tebou, hrabě Manfréde!

Manfréd

Dík, zbožný otče! Budiž vítán v domě,
jejž ctí tvůj příchod a všem požehnává,
již bydlí v něm.

Opat

Kéž tak by bylo tomu!

Však přál bych si promluvit s tebou sám.

Manfréd

Jdi!

(Herman odejde.)

Co si přeješ, hoste důstojný?

Opat

Nuž bez předmluvy! Stáří, povinnost,
můj úřad s dobrým úmyslem ať hájí,
i sousedství — když známost zrovna ne —
mé právo jsouce mými heroldy.
Zvěst mnohá, divná, hrůzných obsahů
jde krajem, poutajíc se k tvému jménu,
jež věky slavné; — kéž, kdo dnes je nese,
je čisté zanechá!

Manfréd

Jen dál. Já slyším.

Opat

Zvěst dí, že hojně s věcmi obcuješ,
jež zakázány lidským vědám jsou,
že s bydliteli tajných oblastí,
se zlými démony, již zavrženi
v údolí smrtných stínů těkají,
máš styky. Vím, že s lidmi, bratřími
dle těla, velmi zřídka vyměňuješ
své myšlenky, že žiješ v samotě
jak poustevník — kéž by jen svatá byla!

Manfréd

A kdo jsou ti, již tyto zvěsti šíří?

Opat

Mnich zbožný nejeden, zlekaný sedlák,
tví vlastní lidé, kteří s plachým okem
zří na tebe. — Tvůj život v nebezpečí.

Manfréd

Tak si jej vezmi!

Opat

Spasit přišel jsem
ne zabít; v tvém slídit nechci srdci;
však pravdou je-li všecko, pak jest čas
k pokání, milosti! Ty smiř se s církví
a s církve pomocí se s Nebem smiř!

Manfréd

Já slyším. To má odpověď. Co jsem
neb to, co bylo mezi mnou a Nebem
ať zůstane. Za prostředníka nikdy
nezvolím člověka. Jestli jsem hřešil
na řádech vašich, dokaž to a trestej!

Opat

Můj synu, o trestu jsem nemluvil,
o pokání a milosti. — Tvá volba
jest; co se řádů týče, naše víra
a úřad můj mi dává moc, bych srovnal
ti z hříchu cestu v naděj, v lepší názor.
Trest patří Nebi, nebo „Má je pomsta,“
Pán pravil, pokory pln sluha jeho
dí za ním tato slova vznešená!

Manfréd

Ne, starý muži, žádný úřad kněží,
ni síla modlitby, žár pokání,
ni posty, ani zdání zevnější,
ni umírání — ba, co nad vše větší —
ni vnitřní děs nejhlubší úzkosti,
jež lítostí jest však bez bázně pekla,
jež může sama sebou jediná
ráj změnit v peklo — nikdy nevyžene
z bezedna duše hlubý její cit,
cit viny vlastní, vinu, muku, mstu
oproti sobě. Žádná příští muka
nesoudí toho, kdo se zavrhl sám,
jak on v svém srdci.

Opat

To je všecko dobré,

to mine vše, by místa udělalo
potěšné naději, jež s klidem čistým
zří k blaženému místu milosti,
jež každý stihne, kdo zatouží po něm
přes zemský všečen hřích — jen když se kaje.
A kání počátkem je vědomí,

že nutnost je to. Mluv — co může církev
tě učit, ty máš se naučit,
co rozhřešit můž', odpuštěno měj!

Manfréd

Když Romy šestý císař umíral,
jsa obět' rány, kterou si dal sám,
by nemoh' senát, jenž se plazil před ním,
jej mučit smrtí veřejnou, chtěl voják
pod rouškou věrného mu soucitu
krev zachytiti pláštěm úslužným;
jej mroucí Říman odstrčil a děl,
ve zraku zbytek slední maje moci:
„Jest pozdě již, je toto věrnost tvá?“

Opat

Co s tím dnes zde?

Manfréd

Dím s oním Římanem:

Jest pozdě již!

Opat

To nikdy nemůž být,

bys sebe s vlastní duší usmířil
a s Bohem duši. Nemáš naděje?
To zvláštní! I kdo zoufá o nebi,
na zemi tvoří si přec přelud snů,
jak tonoucí se stébla chytává.

Manfréd

Ach, otče, také zemské vidiny,
tak velké plány v mládí měl jsem též:

vlastního ducha stvořit jiných duchem,
pochodní národům a stoupat výš
nevím až kam a vysoko... Snad spadnout,
leč spadnout vždycky jako vodopád,
jenž i když sletěl s výše závratné,
přec v pěnné hloubi svojí propasti
(zkaď mlha vše a potom jako mrak
zpět prší s Nebes, kam dostoupala dřív,)
dlí hluboko, však mocný. — To je pryč.
Já nerozuměl sobě.

Opat

Ale, proč?

Manfréd

Já nemoh' zkrotit v sobě přírodu;
neb kdo chce vlást, ten musí sloužiti,
vše mírnit, stále bdít a slídit po všem,
být živou lží, by mohl velkým být
ve středu všedních lidí — to je dav.
Já pohrdal vždy jíti se stádem
a s vlky — třeba byl bych náčelníkem:
lev zůstává vždy sám — a tak jsem já.

Opat

Proč nežít s jinými a působit?

Manfréd

Má bytost byla žití odvracená
a přec ne krutá. Neb já nestrojil,
já našel spoustu, jak ten žhavý, rudý
dech Samuma, jenž v pouštích bydlí sám
a táhne přes písek, kde žádný keř
se nedaří, by usch', jenž na vlnách

se neplodného písku prohání,
nehledá toho, kdo jej nevyhledá,
však smrtící jest, když naň narazíš.
Tak byl můj život. Ale věci přišly
v mou dráhu, jež už nejsou více.

Opat

Běda!

Již strach mám, nemohu ti pomoci,
ni stav můj, — škoda — tak jsi mladistvý —
já chtěl bych přece —

Manfréd

Na mne hled', jsou lidé

zde na zemi, již ve mladosti své
zestárnou mrouce před života středem
i bez vražedné smrti násilí.
Ty jedny vraždí rozkoš, druhé věda,
ty práce, ony pouhá únava
a jiné nemoc, jiné šílenství
a jiné uvadlé neb puklé srdce, —
neb to je velmoc, jež víc drtí jich,
než spočítáno v knize osudův,
má jeden tvar a tolik nosí jmen.
Hled' na mne; ze všech těchto jediná
již stačila by, proto nediv se,
že jsem, co jsem — ne, že jsem jednou byl
a když jsem byl, že ještě tady jsem.

Opat

A přece, slyš mne...

Manfréd

Starý muži, ctím

tvůj úřad i tvé stáří, za zbožnou
mám snahu tvou — však zcela marná jest.
Mne hrubcem nezvi, spíš bych šetřil tebe,
než k vůli sobě, raděj vyhnu se
hovorům dalším v tento čas, — buď zdrav!

(Manfréd odejde.)

Opat

Ten mohl býti nádherný tvor! On
má všechny síly k dobré nádobě
všech živlů vznešených, jen kdyby moudře
je zamíchal kdos. Kým se jeví dnes,
je děsný on jen chaos tmy a světla
a ducha, prachu, vášně, čistoty,
vše v směsi, v boji bez cíle a řádu,
ať spí již nebo boří, ničí sebe. —
A přece nesmí! — Pokusím se znova!
Ten stojí za záchranu, povinnost
má velí všeho podniknout v ten cíl.
Jdu za ním — opatrně, ale jistě.

(Odejde.)

SCÉNA DRUHÁ

Jiný pokoj.

Manfréd, Herman.

Herman

Až v slunce západ čekati měl jsem;
již padá za hory...

Manfréd

Již zapadá?

Chci vidět je.

(Přistoupí k oknu.)

Ó, koule nádherná,

mladého světa modlo, pralidstva
silného, bez chorob, olbřímích synů,
již vznikli z objetí žen s anděly
a krasší andělů svedené duchy
lákali na zemi a bez návratu. —
Jak ctili tebe, koule nádherná,
než objeven taj tvého stvoření,
ty nejprvnější posle Všemocného!
Tys na Chaldejských zveselilo stráních
pastýře srdce, až se vylévalo
do žalmů plesných. Viditelný Bože,
a zástupce onoho Neznámého,
jenž svým tě zvolil stínem! Hlavo hvězd
a střede mnohých hvězd, jež propůjčuješ
trvání zemi, měníš barvu, srdce
všech, ve paprscích tvých kdo kráčejí!
Ty otče počasů, ty kníže pásů
i všeho, co tam žije! — V blízkou v dáli
má duch náš od tebe své zbarvení,
jak zevní tělo naše. — Ty vycházíš
a pláš a klesáš v slávě! — S bohem buď,
dnes zřím tě naposled. Můj první pohled
pln lásky, obdivu vždy býval tvým,
tož poslední též měj! Víc nezapláš
v tvář člověka, jemuž by žití dar
i tepla osudnější byl. — Již zašlo...
Já následuji...

SCÉNA TŘETÍ

Hory. Manfrédův zámek v pozadí v dálce. Taras před věží. Soumrak.

Herman. Manuel a jiní sluhové Manfréda.

Herman

Dost zvláštní — Po leta již každou noc
v té věži na dlouhém on trval bdění
vždy bez svědků. Já často uvnitř byl,
jak všichni my a nemožno přec bylo
z něj i z obsahu jisté vývody
na něco dělat, k čemu směřuje
badání jeho. Jedna jizba jest,
kam nikdo nepřijde. Já dal bych rád
tři leta mzdy své, abych její taj
moh' vyzkoumat.

Manuel

V tom nebezpečí jest;
měj na tom dosti již, co nyní víš.

Herman

Ty's, Manueli, starý již a moudrý
a moh' bys říci mnoho. Bydlel's v zámku,
jak dávno to již?

Manuel

Dřív než Manfréd žil,
já otci sloužil, jemuž není roven.

Herman

To často přihází se u synů;
ký rozdíl v nich?

Manuel

Nemyslím tahy snad
a postavu, však ducha způsobu.
Byl hrabě Sigmund hrdý, volný, čacký,
byl bojovník a piják, s knihami
styk neměl o samotě, nebděl v nocích,
spíš oddával se veselému kvasu,
jenž veselejší denního byl, hvozdy
a stržemi neběhal jako vlk
a lidí nestranil se ni jich zábav.

Herman

Prokletá chvíle! To byl lepší čas!
Kdy vrátí se zas těmto starým zdem?
Jakby to zapomněly, tváří se...

Manuel

Dřív jiný musí zdědit tyto zdi.
Ó divných věcí zřel jsem, Hermane!

Herman

Pojď, buď tak dobrý, něco vypravuj,
by zkrátil's naši stráž. Já slyšel často,
jak o věcech jsi mluvil tajemně,
jež zde se udály u této věže.

Manuel

To byla noc! — Já vím to podrobně,
jak nyní právě taký soumrak byl
a taký večer! Tentýž rudý oblak
na Eigru ležel skrání ostnaté,

jak týž by byl to posud. Vítr dul
nárazy chabými a alpský sních
se začal třpytit, sotva vyšel měsíc.
Byl hrabě Manfréd jak teď ve věži,
čím zaměstnán — to nikdo nevěděl,
s ním byla družka jeho jediná
všech cest i bdění, z všeho, co tu živo,
to jediné, co milovat se zdál,
jak ovšem krví k tomu zavázán,
hraběnka Astarte to, jeho — Kdos jde, ticho.

(Vstoupí opat.)

Opat

Kde hrabě Manfréd?

Herman

Tam v své věži dlí.

Opat

Jej musím vidět.

Manuel

Nemožno to, pane;

on v nejpřísnější trvá samotě
a rušit nedá se.

Opat

Chci na se vzít

vše viny svojí následky, když chybím.
Jej musím vidět.

Herman

Viděl jsi ho již
dnes večer jednou.

Opat

Já ti poroučím,
ty zabuš a mne ohlas hraběti!

Herman

Nám nemožno...

Opat

Pak musím býti sám
heroldem úmyslů svých.

Manuel

Zadrž, Otče!
zde zůstaň, prosím.

Opat

Nač?

Manuel

Pojď se mnou jen;
chci vše ti povědít...

(Všichni odejdou.)

SCÉNA ČTVRTÁ

Ve věži.

Manfréd sám.

Manfréd

Již vzešly hvězdy — měsíc nad vrcholy
hor stojí zasněžených. — Nádhera!
Mně posud poutá Příroda! Mně Noci
tvář byla domácnější nežli lidí;
já v jejím ohvězděném stínu, plném
tak smrákavé a tiché líbeznosti
se učil řeči světa jiného.
V své mladosti kdys, já si vzpomínám,
když ještě cestoval jsem, jednou stál
jsem v také noci v stavbě Kolosea,
kol zbytky staré Rómy obklíčen.
Na troskách oblouků se černé stromy
ve modré noci vlnily, zdí prorvou
se hvězdy leskly, za Tiberou v dálce
psi strážní štěkali a ke mně blíž
ze hradu císařův zaléhal dlouhý
skřek sovy, v přestávkách co zaznívaly,
vzdálených stráží zlomky písní sem,
ve mírném vánku začly hned, hned mřely.
Za výmolem zdi, jež vyhloubil čas,
pár cypřišů vroubilo v daleku
lem obzoru, kam šíp by doletěl.
Kde caesarové bydlili, pták noční
kde hnízí bez zpěvu ve stinném háji,
jenž klíčí v cimbuřích zdí sesutých,
pne kořeny své kol císařských krbů,
o právo lauru břechťan zápasí,
šermíře stojí cirkus krvavý,
jak hrdý zbytek v snivé velebě,
co síně Augusta a Caesara
se v prachu hroutí v směsi pádu svého.
Ty's na vše plál, měsíci potulný,
své širé, něžné světlo rozlévaje
a šerou přísnost kostrbaté spousty

jsi mírnil snivě, že se zdálo, znova
že doplňuješ věků mezery,
nechaje krásným, co kdy krásné bylo,
a zkrašluje, co bylo mín, to místo
až zbožností se stalo, až tu srdce
ve němé účtě před velikostí starou,
mrtvými vladaři, hrob jejichž dosud
ovládá ducha nám, v ráz překypělo.
To byla noc a divno, že teď právě
jí vzpomínám! Však často nejdivěji
v cval dávají se tenkrát myšlenky,
kdy měly by se v přísném pořádku
na celek srovnat —

(Vstoupí opat.)

Opat

Drahý pane, prosím

za druhé prominutí, že se blížím,
má skromná snaha kéž vás neuráží
svou příkrostí; co spatného je v ní,
to stihne mne a dobro z výsledku
na vaši hlavu splyň — kéž na srdce!
To kdybych pohnul slovy nebo štkáním,
tu spasen byl by čacký duch, jenž bloudí,
však ztracen není posud.

Manfréd

Ty mne neznáš.

Má kniha plna, sečteny dny moje.
Ty vzdal se; zůstatí je nebezpečno.

Opat

Chceš hroziti mně?

Manfréd

Já ti nehrozím;
já pravím jen, jak blízké nebezpečí,
a rád bych ušetřil tě...

Opat

Myslíš?

Manfréd

Viz;
co vidíš?

Opat

Nic.

Manfréd

Já pravím: Tam se dívej,
a pevně. Pak mi řekni, co tam vidíš?

Opat

Co zděsit by mne mohlo? Nemám strachu;
zřím vystupovat tmavou, děsnou bytost
ze země, rovnou pekelnému božství,
v plášť halí čelo své a tělo jak by
se krylo v říze tmava oblaku.
To mezi nás se staví — však se nechvím.

Manfréd

Těž neublíží tobě; pohled jeho
můž' smrtí ochromit tvé staré údy.
Pryč! pravím tobě.

Opat

A já odpovídám:

ne, pokud v boj nevejdu s tímto d'áblem!

Co dělá zde?

Manfréd

Ba ovšem, co zde dělá?

Já nevolal jej. Je tu nezavolán.

Opat

Jsi ztracen, běda! Co s takými hosty

chceš dělat zde? Já za tebe se třesu.

Co tak naň hledíš a on na tebe?

On odkrývá svou tvář — ó na čele

má vryty jizvy hromu — v jeho očích

zřím, nesmrtelnost pekel — plápolá!

Pryč odsud!

Manfréd

Co chceš, pověz!

Duch

Pojď!

Opat

Kdo jsi, ty neznámý? Mluv — odpověz!

Duch

Jsem toho muže démon. Pojď, jest čas!

Manfréd

Jsem na vše připraven, však popírám

moc, jež mne vyzývá. Kdo poslal tebe?

Duch

Dozvíš se toho, pojd'!

Manfréd

Já vzýval duchy,
již vyšší látky nežli tvá jest, jsou,
s tvým pánem bojoval jsem. — Odtáhni!

Duch

Tvá, smrtelníku, přišla hodina,
já pravím: Odsud!

Manfréd

Já to věděl, vím,
že hodina má odbila, však duše
jak má, ta rovným tobě neustoupí.
Pryč, já chci umřít, jako žil jsem — sám!

Duch

Pak musím zavolat své bratry. Pojd'te!

(Vystoupí jiní duchové.)

Opat

Pryč, bytosti zlé! — Zvedněte se odsud,
nemáte moci, moc zde zbožnost má,
a jménem toho, který —

Duch

Starý muži!
My známe se, svůj úřad i též tvůj.
Neplýtvej svými pobožnými slovy,
ta marná byla by. Ten muž nám propad'.
Naň ještě jednou volám: Odsud! Odsud!

Manfréd

Já vzdoruji vám! Cítím ovšem duše,
že uniká mi — a přec vzdoruji!
Pokavád ve mně lidský zbývá dech,
vám zhrdu dechnout v tvář a lidská síla
i s duchy zápasit. Co vezmete si,
úd po údu bud' brán!

Duch

Ty odbojný!

Tot' kouzelník ten, který duchů svět
chtěl prolétat a téměř k našincům
se povznést? Či's zamilován tak
do téhož života, jenž učinil
tě bídným tak!?

Manfréd

Lžeš, duchu falešný!

Jest u cíle můj život. O tom vím,
o mžik bych nechtěl prodloužiti jej,
se smrtí nebojuji, pouze s tebou
a tvými anděly! Moc minulou
jsem nevykoupil smlouvou s rotou tvojí,
jen vědou, askesí a odvahou
a bděním, silným duchem, zkušeností,
ve vědách našich otců — v čas, kdy země
ve spolku zřela duchy kráčet s lidmi
vám přednost nedavši. Já stojím zde,
na vlastní síle — já vás zapírám,
vám vzdoruji, se směji, zhrdám vámi!

Duch

Však množství hříchů tvých tě učinilo...

Manfréd

Co ty se o ně staráš? Či snad hříchy
zas novými se hříchy trestají
a hříšníky snad většími? Zpět v peklo!
Ty moci nemáš nade mnou, *to* cítím,
tvým nikdy nebudu — *to* poznávám.
Co dělal jsem, jest uděláno. Nesu
trud v sobě, od tvého jenž nezíská.
Duch, který věčný, ze sebe si tvoří
odplatu zlých i dobrých myšlenek,
zla sám je původ a zla konec též,
sám sobě čas i prostor. Vnitřní cit,
jak těla prost, nedluží barev sobě
z těch postav mimo něj, jež pomíjí;
ne, splývá v mukách nebo v blaženství,
jež rodí ceny jeho vědomí.
Ty's nepokoušel mne, to's nikdy nemoh';
mne nevnadil's a teď mne nechytíš,
já sám byl zhoubcem svým a tím chci
i budoucně být. — Zpět, zmožený ďáble!
Dlaň smrti leží na mně — vaše ne!

(Duchové zmizí.)

Opat

Jak bledý jsi! Jak bílé tvoje rty,
jak pracuje tvá hrud', tvůj chroptí hlas
v mém jícnu sténajícím. Modli se,
byť v myšlenkách jen — Neumírej tak!

Manfréd

Pryč... kalné oko mé tě nevidí,
vše plove kolem mne — mně zdá se, země
se vlní pode mnou. Buď tady zdrav —
dej ruku mi!

Opat

Chlad, chlad až po srdce!

Jen pomodli se! — Ach, rci, jak je ti?

Manfréd

Tak těžké není, starče, umírat.

(*Manfréd umře.*)

Opat

Již umřel. — Zemi odlétl jeho duch —

Kam? Hrůza myslit na to. — Ale umřel.

Poznámky k Manfrédu

Manfréd byl psán z větší části r. 1816 ve Švýcařích pod mocnými dojmy alpské přírody, pak dokončen v Itálii a tištěn r. 1817. Třetí jednání bylo přepracováno, hlavně v postavě opata ze sv. Mauritia, který byl původně kreslen jako sprostý, obyčejný kněz. Změna jeho povahy stála Byrona mnoho práce, byl zvyklý příliš na improvizaci a těžko bylo mu něco opravovat na původních koncepcích.

II. jedn. 2. scéna. „Eros a Anteros v Gadaře.“ Narážka na filosofa Jamblicha, v jehož životopise Eunapia jest vyličeána historie o zaklínání obou těchto božstev. Tamtéž jest narážka na historii spartánského krále Pausania a jeho milenky Cleonice. (Viz stejnojmennou baladu Hermanna Lingga.)

III. jedn. 2. scéna. Narážka na *Genesis I. 6., 2. a 4.* Látku tu podrobněji zpracoval Byron v mysteriu svém *Nebe a země* (český překlad dra. Fr. Krska [Vilímek]) a Thomas Moore v básni *Láska andělův*.

O Manfrédu podal vysoce zajímavý posudek Goethe, vykládaje, co z živlů Faustovských Byron převzal, ale i jak celek změnit dovedl a takřka přetvářiti vlivem své zvláštní mohutné osobnosti. Podotýkáme k tomu, že Byron znal *Fausta* pouze podle některých zlomků, které mu Shelley ztlumočil.